

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

Частина I ДИСКУРС ОРГАНІЗМЕНОЇ ІДЕЇ

Вступ	12
-------------	----

Розділ 1. Філософсько-методологічні основи осягнення проблеми соціального організму .....

17

1.1. Ідея соціального організму в скарбниці філософсько-теоретичної спадщини	17
1.2. Міфологічна і теологічна форми існування ідеї соціального організму	22
1.3. Філософська форма функціонування ідеї соціального організму	24
1.4. Визрівання теоретичної форми ідеї соціального організму	29
1.5. Світоглядно-ідеологічні підстави осягнення ідеї соціального організму	33
1.6. Методологічний підхід до осягнення соціального організму	54
1.7. Соціальний організм – організаційна форма існування соціального світу	109

Розділ 2. Соціальний організм і його атрибутивні характеристики .....

141

2.1. Соціальний організм як суперечність між особистістю і суспільством	141
2.2. Морфологічний аспект соціального організму	151
2.3. Топологічний аспект соціального організму	157
2.4. Функціональний аспект соціального організму	163
2.5. Саморегуляція соціального організму	169
2.6. Еволюційний аспект соціального організму	181

Розділ 3. Системний аналіз соціального організму .....

196

3.1. Евристична модель родового соціального організму	199
3.2. Соціальний організм як еквіпотенційна система функціональних конструкцій	217

Висновки	230
----------------	-----

Частина II

**ФЕНОТИП ФІРМИ АБО ВНУТРІШНЬОФІРМОВА
СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ НАЙПРОСТІШОГО СОЦІАЛЬНОГО ОРГАНІЗМУ**

Розділ 4. Філософсько-теоретичні аспекти дослідження генетичного ядра фірми	234
4.1. Соціально-філософський сенс поняття «система внутрішньофірмових цінностей»	234
4.2. Природа, сутність, зміст і форма корпоративних цінностей	247
Розділ 5. Морфогенетичний аналіз культурологічного ядра фірми	269
5.1. Генезис, елементи, структура і провідна функція системи внутрішньофірмових цінностей	269
5.2. Корпоративна культура як критерій практичного оволодіння робітником цінностями фірми	291
Розділ 6. Функціональний аналіз фенотипу фірми	307
6.1. Механізм впливу внутрішньофірмової системи цінностей на поведінку особистості	307
6.2. Внутрішньофірмова система цінностей – морфогенетичний чинник саморозгортання соціального організму фірми	321
6.3. Оптимізація формування внутрішньофірмової системи цінностей в умовах соціокультурної трансформації українського суспільства	336
Післямова	349
Список використаних джерел до частини I	351
Список використаних джерел до частини II	362

ПЕРЕДМОВА

Історія розвитку наукової думки переконливо свідчить про те, що в періоди цивілізаційних зрушень у сфері організації соціальних досліджень завжди настає голод на методологічне знання. Перехід від індустріальної до інформаційної цивілізації, що почався наприкінці ХХ століття і триває сьогодні, є яскравим тому підтвердженням. Це нормальне явище з погляду еволюції соціального світу. Як під час криголаму на поверхні води раптом виникають частинки льоду, що завжди були невидимі для ока стороннього спостерігача, так і в соціальному світі у ході тектонічних зсувів на поверхню виходять явища соціального світу, що несуть у собі ще невідомі нам атрибутивні властивості універсуму.

Така картина оновленого соціального світу є неприйнятною для теоретичного мислення дослідників, що звикли укладати його в проскуруве ложе свого світосприйняття, вивчати засобами обраної ними ідеології та обробляти новоутворення перевіреними технологіями набутого в минулому методологічного знання.

Як наслідок цього, сьогодні та частина дослідників, що стоїть на більш консервативних методологічних позиціях, порушує питання про кризу методологічного знання, оскільки нові явища далеко виходять за їх традиціоналізм у підходах до пізнання соціального світу, а інша частина, що належить до новаторів, оскільки володіє певною сукупністю методологічних підходів до освоєння принципово нового матеріалу і має мужність подолати свої ідеологічні уподобання, займається обґрунтуванням комплексного, системного або плюралістичного підходу до методологічного знання, намагаючись розширити можливості евристичного аналізу.

Це означає, що на практиці ми сьогодні спостерігаємо методологічний лаг, тобто певне відставання засобів пізнання від розвитку соціального світу. Соціальний світ виривається з темряви небуття в структурі людської особистості спонтанно, образно кажучи, робить це за лічені хвилини, а методологічне мислення

дослідників потім роками його наздоганяє. Такі періоди відставання окремих явищ від решти можна спостерігати і в інших сферах людської діяльності, наприклад, усім добре відомий лаг, що існує між економічним розвитком і культурою. Як правило, він вимірюється двома-трьома десятиліттями.

При цьому слід визнати, що будь-яке відставання в галузі методологічного знання в період переходу світової спільноти до інформаційної цивілізації дуже небезпечно з кількох причин. По-перше, основою майбутнього виробництва стає асоційований розум людини, тобто несвоєчасність його реструктуризації та активізації веде до хронічного відставання від високотехнологічних суспільств. По-друге, нове знання сьогодні здобувається на інших глибинах Всесвіту (наприклад, нанотехнології, генна інженерія, біороботизація, штучний інтелект), дістатися до яких можна, лише маючи надзвичайний інтелектуальний потенціал. По-третє, оскільки сучасна система освіти, у тому числі вищої професійної, переходить від фактологічної парадигми до методологічної, то це відставання може розтягнутися на довгі роки. Почетверте, наступний етап розвитку, що має чітко виражену інформаційну спрямованість, можливий за чисельного переважання в суспільстві інтелектуально розвинених людей, оскільки саме вони мають створювати і підтримувати саморозгортання і високі темпи життєдіяльності функціональних систем різного призначення.

На практиці ліквідувати відставання в цій сфері, на нашу думку, можна двома шляхами. Один із них полягає в тому, що в галузь суспільствознавства активно запроваджується синергетика як принципово новий метод дослідження соціальних явищ. Її прихильники вбачають переваги синергетики в тому, що вона створює нові образи, розкриває механізми самоорганізації та саморозгортання соціальних систем. Звісно, що на певному етапі такий метод забезпечує виробництво нових наукових продуктів і це треба вважати позитивним здобутком методологічного знання як учення про організацію теоретичного аналізу проблем сучасного світу. У спину їм «дихають» прихильники постмодернізму, плюралістичного підходу та етнометодології.

Як противага цьому підходу в методології соціального застосується інший алгоритм вивчення соціального світу, сутність якого полягає в тому, що проблема методу пізнання відходить на другий план, а увага дослідників концентрується на центральній, на їхній погляд, проблемі сучасності. Свого часу таку системоут-

воруючу роль у науці відіграла проблема так званого «вічного двигуна». Звісно, вона не була вирішена, але в ході її теоретичного дослідження було зроблено багато знахідок, які суттєво просу- нули світову спільноту на шляху еволюційного розвитку.

Сьогодні, здається нам, у суспільствознавстві на перший план виходить проблема дослідження майбутнього суспільства. Щоб переконатись у цьому, достатньо звернутись до праць Д. Белла, У. Бека, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, Дж.К. Гелбрейта, О. Зінов'єва, В. Андрущенко, В. Ляха, Й. Масуди, Т. Парсонса, Л. Мельника, В.І. Франчука та ін. Автори даної розвідки теж працюють над цією проблемою.

Отже, оптимізація суспільного життя розглядається стосовно її провідного природного утворення – країни. Остання аналізується як система матеріальних і духовних процесів, для цілісної характеристики якої дослідники застосовують такий термін, як соціальний, духовний чи суспільний організм. З цією ж проблемою ми маємо справу й у випадку, коли для її пояснення застосовуються системний, організмений, надорганізмений, суперорганічний чи організмичний підходи.

Ми вбачаємо певну перспективу в застосуванні до вивчення сучасного суспільства саме організмової методологічної призми, оскільки сучасні країни переходять під тиском глобалізації до створення континентальних соціальних структур, наприклад, Загальноєвропейського дому.

Тож, не заперечуючи плідність синергетичної парадигми, пост- модерністських та інших підходів до вивчення соціальних явищ, перевагу ми віддаємо саме другому алгоритму організації суспільного пізнання, залишаючи за собою право, по-перше, використовувати будь-які методи, що плідно працюють на виявлення законів та закономірностей соціального світу (зрозуміло, що ми тут не звертаємося до теологічного світосприйняття через специфіку його змісту і не впадаємо в крайній релятивізм); по-друге, створювати принципово нові методологічні процедури, якщо цього потребує проблемна ситуація, над якою працює дослідник.

Пояснимо, чому ми є прихильниками того, щоб розглядати організмову ідею як потужний і провідний на цей час методологічний засіб організації дослідження соціального світу. По-перше, організмова ідея інтегрує соціологічні теорії минулого, наприклад, учення Г. Спенсера з ідеєю ноосфери В. Вернадського. Зміст і форма в даному разі відповідають один одному. По-друге, соціальні

системи розглядаються тут як форми специфічного енергоінформаційного життя, що виводить наші пошуки в Космос. По-третє, ми розпочинаємо вивчення унікального явища планетарного походження – безсуб'єктної форми існування надколективних структур і безособових форм соціальної суб'єктивності – продуктів життєдіяльності розумної живої речовини, що має підняти завісу над таємницею існування інопланетних цивілізацій і сприяти пошуку форм спілкування з ними.

Однак кардинальне вирішення проблеми відставання методологічного знання від стрибків у розвитку соціальних систем і збагачення світової спільноти теоретичними ідеями, парадигмами, концепціями і теоріями, що мають обслуговувати її протягом інформаційної фази розвитку, потребує, безумовно, часу. Теоретичне мислення вийде на нормальний ритм функціонування тільки за умови створення принципово нової природничо-наукової картини світу. Сьогодні ми переживаємо черговий період напруженого очікування відкриттів більш глибоких, ніж атом і поле, що складуть підвалини її побудови. Пошук таких теорій не припинявся ні на хвилину і після появи теорії поля.

У другій половині ХХ століття фізика дійшла висновку про роль квантового вакууму як першопричини породження Всесвіту. У зв'язку з цим «дотик» до таємниці начала Всесвіту вважається істотним моментом у розвитку природничих наук у період сьогодення.

Будучи квантово-механічним об'єктом, вакуум має складну внутрішню структуру, що характеризується набором квантових чисел, комбінація яких зумовлює наявність найнесподіваніших для нас його властивостей на різних рівнях саморозгортання універсуму. Робляться спроби побудувати на даній основі наукову картину еволюції Всесвіту. Аналіз останніх наукових праць дозволяє дійти висновку, що створення нової картини світу здійснюється нарізно у двох діаметрально протилежних напрямках. Це обумовлене тим, що існує два різновиди вакууму: фізичний і семантичний. Одні дослідники створюють із квантового вакууму Фізичний Всесвіт, а інші – Семантичний Всесвіт. Здається, вихід тут можна знайти, якщо інтегрувати два види вакууму в органічну систему, яка сама себе підтримує і відтворює шляхом взаємопереходу одного інгредієнта в інший і навпаки, оскільки досягнуте розуміння того, що всі елементарні частинки, з яких складається Всесвіт, є збудженням саме вакуумного стану; його особливості

визначають не тільки закономірності атомів і молекул, але й глобальні властивості еволюції Всесвіту. Отже, стрижнем роботи є ідея бінарного устрою Всесвіту. Якщо відмовитися від цього, тоді концепція розпорошиться, як картковий будиночок.

Дана праця має інтегративний характер і складається з двох частин, що утворюють органічну єдність, оскільки змістом першої є дискурс, у процесі якого когнітивними засобами здійснюється творення змісту другої частини – саморозгортання соціального організму фірми на основі її фенотипу або внутрішньофірмової системи цінностей.

При цьому в справі вивчення закономірностей саморозгортання процесу ноосоціогенезу на заводі дослідникам не мають ставати жодні політичні негаразди, військові конфлікти, локальні війни і терористичні акції, що сьогодні відбуваються як на вітчизняному, так і на світовому горизонті. Це завдання стратегічного плану, оскільки від глибини проникнення теоретичної думки в глибини морфогенезу соціального світу у кінцевому підсумку залежать цілераціональність і моральність поведінки громадян і урядовців, а відтак, забезпечення стабільності саморозгортання сучасного соціального світу в період його глибинної диференціації, що веде до визрівання його соціальної структури і одночасної інтенсивної глобалізації, завдяки якій чітко «вималюються» контури принципово нових соціальних конструкцій – континентальних і міжконтинентальних підструктур єдиного планетарного соціального організму.

Частина I

ДИСКУРС
ОРГАНІЗМЕНОЇ
ІДЕЇ

ВСТУП

У середині 80-х – на початку 90-х років ХХ століття стало зрозуміло, що суспільство підійшло до переломного моменту у своєму розвитку. Криза суспільного розвитку, яку сьогодні переживає людство, супроводжується негативними наслідками теоретичного, методологічного, ідеологічного та світоглядного характеру, спричинює гострі, часом нерозв'язні проблеми в повсякденному житті людей.

Роздуми про майбутнє стають нагальним обов'язком філософів і вчених. Патологія в суспільному житті, так само, як і у фізіології, є безцінним помічником у з'ясуванні причин захворювання соціального організму, без виявлення яких неможливо домогтися його одужання.

При цьому сучасна криза переконливо доводить, що вузловою проблемою теорії пізнання наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття є оптимізація людського життя в планетарному масштабі. На тлі загальної соціальної кризи національні, демографічні, військові, сировинні, енергетичні, екологічні та інші глобальні проблеми сприймаються як її наслідки.

Актуалізація проблеми фундаментальної раціоналізації суспільного життя спостерігається давно, і в даному процесі можна виділити, як мінімум, три етапи: на першому етапі увага вчених була зосереджена навколо проблем обґрунтування пріоритету ролі особистості в історії та земного походження суспільства й держави (епоха Відродження); другий був пов'язаний зі становленням соціальної доктрини марксизму, що розкриває суть суспільного життя на основі первинності матеріального над духовним при зростанні творчої ролі народних мас як суб'єкта соціальної чинності (кінець ХVІІІ – середина ХХ століття); на третьому етапі на перший план вийшла проблема пошуку «філософської єдності» серед безлічі відносно самостійних і взаємовиключних способів пояснення ліній розвитку соціального світу: теологічного, матеріалістичного, технократичного, феноменологічного екзистенціалістичного та інших (друга половина ХХ століття).

Не дивно, що перед такими потужними і різноспрямованими потоками інтелектуальної та фізичної енергії слаборозвинута теоретична думка просто розгубилася. Причина цього явища полягає в тому, що практична свідомість людей продовжує орієнтуватися на засвоєння логіки зовнішнього стану речей. Люди втратили контакт із внутрішньою логікою світобудови, і це незрозуміння призвело до того, що людство опинилося в екологічній пастці, яка спрацювала внаслідок недотримання закономірностей космічного характеру.

За цих умов природним є розподіл дослідників на дві групи: песимістів і оптимістів. Песимісти, яких більшість (К. Поппер, А. Койре, Б. Паскаль та ін.), ставляться скептично до ідеї пізнаності законів суспільного розвитку.

Оптимісти ж продовжують невтомно працювати над розгадкою таємниці механізму саморозгортання суспільного життя. Серед них, у свою чергу, можна виділити дві групи. Перша йде шляхом створення актуалізованих моделей суспільного розвитку, використовуючи для цього тенденції, що відкриваються в ході науково-технічної революції.

Інша ж група дослідників-оптимістів намагається досягнути цілісності суспільного життя шляхом застосування до неї ідеї соціального організму, яка має свою власну долю і багатовікову історію. Однак її евристичний потенціал ще не цілком зрозумілий і розкритий.

Перших позитивних результатів тут було досягнуто в ході наукового дослідження В. Беха, який ще у 2000 році розкрив суспільне життя як цілісний процес функціонування та розвитку розумної живої речовини, який відбувається в організменій формі. Головні результати цього дослідження викладено в серії монографій цього автора.

Філософський аналіз доводить, що соціальний організм розкривається як діалектична суперечність між особистістю людини і суспільством. Також було висвітлено механізм взаємодії суб'єктивованого та об'єктивованого інгредієнтів соціальної цілісності, викладено підходи до вивчення морфології польової форми життя, функціонування, саморегуляції та розвитку соціального організму країни, а також наведені інші його атрибутивні характеристики.

Саме ці формалізовані теоретичною думкою знання про цілісне існування безколективних утворень та безособових форм

соціальної суб'єктивності складають дискурс будь-яких подальших досліджень існування організмової ідеї в царині так званої другої природи.

Тож передумовою репрезентації соціального організму фірми є наявність розгортаного дискурсу, що супроводжує існування ідеї організмового устрою соціального світу.

Уточнимо деякі принципові моменти нашого розуміння дискурсу. Поняття дискурсу, що спочатку розроблялося, як відомо, у галузі лінгвістичних наук, дедалі більше поширюється на інші сфери знання і набуває щоразу ширшого тлумачення. Початково дискурс розглядався як дискурс мови та мовлення і стосувався різного роду мовлених, писаних, читаних текстів.

Як зазначав А. Фулльє, мова нав'язує кожному індивідові форми думки, готові категорії, які для нього є апріорними. Дж. Мід підкреслював важливість однакового значення мовних символів для учасників комунікації. Світ мови, за К. Леві-Стросом, намагається стати системою, яка підпорядковує собі мовні знаки, позбавляючи їх тимчасової довільності. Очевидно, так само система мови намагається підпорядкувати собі і своїх користувачів, примушуючи їх висловлюватися дедалі більш узгоджено із закономірностями мови і дедалі з меншою відповідністю їхнім власним намірам і бажанням, тобто нав'язуючи їм свій внутрішній дискурс, який непомітно для носіїв мови стає також їхнім дискурсом. Р. Бакар говорить про належність мови до соціального контексту. Висловлюватися нейтрально неможливо. Користуючись мовою, ми змушені структурувати, впливати, приймати погляди тощо. Мова, отже, постає як засіб концептуалізації дійсності.

Філософській мові, як, до речі, і кожній натуральній живій мові, а також мові штучній, притаманний власний специфічний дискурс, основні характеристики якого більш-менш відповідають відповідним характеристикам інших мов (соціологічній, політологічній, культурологічній), але при цьому є й такі, що визначають своєрідність дискурсу такого унікального явища, як ноосоціогенез, який твориться і обслуговується саме цією мовою.

Таким чином, мова об'єктивує соціальний світ, пізнає і творить його. Виникаючи в безпосередній взаємодії, філософська мова забезпечує здатність віддалятися від неї шляхом глибокого абстрагування понять. Мова конструює системи символічних уявлень, які підносяться над реальністю повсякденного життя. Опанування дискурсом означає інтерналізацію особистістю семантичних полів,

які структурують буденні інтерпретації та поведінку в межах інституційної сфери. Тому дискурс можна визначати як вид мовленнєвої комунікації, зорієнтований на обговорення і обґрунтування – в даному випадку – організмової форми існування фірми. Таким чином, дискурс розуміється нами як спосіб мовленнєвого когнітивного конструювання соціального організму виробничої фірми.

Далі, все, що може інтерпретуватися, тлумачитися, розумітися (а будь-яка фірма як головний суб'єкт ринкових відносин тут не становить винятку), має свою специфічну мову, а отже, і свій специфічний дискурс – дискурс, у який занурюється дослідник як суб'єкт інтерпретації. Маючи власний дискурс розуміння, вона водночас не може цілковито абстрагуватися від того дискурсу, у якому перед нею постає і в якому їй дається навколишній соціальний світ.

У процесі філософської інтерпретації соціального світу беруть участь, як відомо, чинники та механізми внутрішнього і зовнішнього походження. К. Леві-Строс наполягав на необхідності виявлення підсвідомої структури, покладеної в основу принципу інтерпретації. Підсвідомість набуває значущості лише в міру того, як несвідоме організує його за своїми законами, роблячи тим самим із нього дискурс. У М. Бахтіна внутрішнє мовлення, як знаковий матеріал психіки, переплетене масою рухових реакцій, що мають знакове значення. Ф. Зімбарго і М. Ляйппе підкреслюють значення реакцій на несвідомі стимули, реагування почуттями та вподобаннями, які виникають ще до того, як ми починаємо цей стимул усвідомлювати.

Інший напрям руху – від зовнішнього світу до дискурсу – репрезентовано в більш широкому контексті дії, що надає їй нового сенсу та більшої внутрішньої змістовності. О. Донченко пише про пласт комунікативних дій, що не піддаються вербалізації, але справляють постійний вплив на регуляцію соціальної динаміки. Д. Леонтьєв визначає сенс текстів, фрагментів світу, образів свідомості, душевних явищ або дій, по-перше, через більш широкий контекст і, по-друге, через інтенцію або ентелехію (цільову спрямованість, призначення, напрям руху).

За Н. Каліною, говорити як дискурс можуть не тільки люди й тексти. Цю семіотичну здатність закріплено також за об'єктами матеріального світу, емоційними станами і взагалі найрізноманітнішими виявами людської природи. У строгому розумінні слова

дискурс – це мовлення, що розглядається разом з екстралінгвістичними (немовними, психологічними, соціокультурними, прагматичними) чинниками його функціонування. Це говоріння як соціальний факт або процес, форма взаємодії дослідників різного спрямування та їхніх свідомостей.

Отже, ми розглядаємо дискурс не просто як вживання певного категоріального апарату, що обслуговує життєдіяльність такого явища, як «організмена ідея», а як символічну репрезентацію соціального світу, як його творення, теоретичне обґрунтування його системної цілісності та репрезентативного подання окремих її підсистем. Зрозуміло, що в даному випадку ми робимо наголос саме на соціальному організмі фірми.

Філософсько-методологічні основи осягнення проблеми соціального організму

1.1. Ідея соціального організму в скарбниці філософсько-теоретичної спадщини

Спроби філософського пояснення організменого розвитку другої природи робилися неодноразово. Перші згадки про суспільний організм як форму існування людини зустрічаємо ще в давньоіндійських «Ведах» (близько 3,5 тис. років до н. е.). Думка про те, що світ людей являє собою взаємопов'язаний організм, простежується і в іншій давньоіндійській пам'ятці – «Махабхараті» (перша половина I тис. до н. е.). В одному з її епізодів говориться про єдину духовну субстанцію, до якої сягають усі емпіричні явища.

Пізніше ця ідея була підтримана Платоном, Арістотелем, Т. Гоббсом, О. Контом, Г. Спенсером, К. Марксом, Ф. Енгельсом, В. Леніним, Е. Дюркгеймом та багатьма іншими філософами. У світовій соціології склався цілий напрямок, що одержав назву органічної школи. Серед сучасних дослідників її підтримують М. Моїсеєв, А. Аганбегян, Р. Абдеєв, М. Арчер, П. Штомпка, В. Андрущенко, В. Воловик, В. Воронкова, М. Михальченко, М. Мокляк, В. Пилипенко, В. Піддубний, І. Черненко, В. Шаповалов та інші.

Ми поки що свідомо не розмежовуємо такі поняття, як соціальний організм, суспільний організм, духовний організм, етносоціальний організм, логічний організм, соборний організм, церковний організм, державний організм, народно-державний організм, інституціональний організм, культурологічний організм, культурно-історичний організм, колективний організм, етнічний організм, формаційний організм та інші аналогічні визначення, хоча

вкладаємо в кожне з них специфічний зміст. Ця обставина є, у свою чергу, ще одним фактом, що підтверджує актуальність проведення філософського дослідження.

Наша дослідницька позиція полягає в тому, що ми бачимо органічну єдність соціального світу і визнаємо його іманентний зв'язок з першою природою і Космосом. Більше того, ми стверджуємо, що саме в ході подолання нинішньої планетарної кризи людська думка знайде якісно новий засіб концептуального пояснення свого подальшого розвитку. На наш погляд, відповіді на всі питання, що розбурхали філософську і наукову свідомість світового співтовариства наприкінці ХХ століття, слід шукати в явищі ноокосмогенезу, а точніше – ноосоціогенезу. Спонтанна самотрансформація соціального світу обумовлена, на нашу думку, загостренням потреби Космосу в ефективно функціонуючому планетарному розумі, що покликаний компенсувати його структурну нестійкість.

Іншими словами, ми згодні з М. Моїсеєвим у тому, що в «синергетичній мішанині», якою видається світовий процес самоорганізації універсуму, існує жорстка тенденція формування своєрідного «автопілоту», що охороняє суперсистему планетарного розуму та її фрагменти від спонтанного руйнування. І ця специфічна функція авторегулятора в еволюційному розвитку універсуму належить ноосфері, провідну роль у якій відіграє людська особистість [155, с. 196–202].

Наш аналіз показує, що ідея соціального організму якраз і виникла для відображення в логічній формі специфічного планетарного явища, а саме саморозгортання соціального життя або розумної живої речовини, що співіснує поряд зі звичним білково-нуклеїновим життям або простою живою речовиною. На практиці виходить так, що спочатку у вигляді сімейства фізичних організмів перед нами розкрилася матеріальна сторона Всесвіту, а тепер у сімействі соціальних організмів проступає образ її духовної складової.

Цим обумовлене наполегливе прагнення дослідників, використовуючи засіб аналогій, накласти закономірності живого виду планетарної речовини на розумну живу речовину. Саме з цієї причини процес її саморозгортання на різних історичних етапах, як відомо, тісно пов'язувався з поняттям «фізичний організм». Даний зв'язок може бути поданий у такому вигляді: у Платона він є метафорою, в Арістотеля – аналогією, у Г. Спенсера – паралелізмом, у

П. фон Лілієнфельда – абсолютною тотожністю. Нині ж ми констатуємо цей зв'язок як особливий предмет спочатку філософського, а потім і наукового аналізу.

На практиці суть проблеми полягає в тому, щоб дану ідею перетворити на філософську концепцію саморозгортання соціальної реальності як відносно самостійного геологічного процесу. Генетично соціальна дійсність виникає з розвитку біосфери, має самостійне буття в ноосфері і закономірно переходить в електромагнітосферу як елемент уже космічного середовища. Це засіб, який перед нами розгортає явище ноокосмогенези, яка має три рівні: Переджиття, Життя і Наджиття.

Сьогодні розпочинати дослідження проблем суспільного життя без аналізу причин глобальної кризи, що невпинно розбухується, некоректно. Не применшуючи ролі суб'єктивного чинника (особистостей, партій, громадських рухів) у саморозгортанні соціального світу, слід, однак, бачити й те, що визначальне значення тут має спонтанний прояв такого чинника суспільного розвитку, як розум людини. Ми не зрозуміли або не сприйняли серйозно попередження Г. Гегеля про те, що «як тільки дух народу піднімається на більш високий рівень, усі моменти державного устрою, пов'язані з попередніми рівнями його розвитку, втрачають свою усталеність, вони мають занепасти, і не існує сили, здатної їх утримати» [51, с. 379]. При цьому стало зрозуміло, що в нас повністю відсутнє бачення космологічного характеру або глибини змін, що відбуваються, і почуття тривалості перехідного періоду.

Глибока й системна криза суспільного розвитку охопила весь світ. Вона набуває такої гострої форми, що деякі дослідники говорять навіть про антропологічну катастрофу. Було б помилкою, з наукової точки зору, вважати, що нинішнє соціальне потрясіння притаманне тільки колишньому СРСР, Чехословаччині, Югославії, Болгарії, Польщі та іншим країнам Східної Європи. Переломні явища спостерігаються в Китаї і Монголії. Специфічно криза проявляється у Франції, Італії та Іспанії. Саме ці перші, ще глухі підземні поштовхи соціальної стихії багато в чому сприяли зміні політичних лідерів у США, Великобританії та ФРН. Мабуть, лише у Швеції все ще вдається стримувати соціальну стихію завдяки більшій рівномірності в розподілі прибутків, яка ретельно зрівноважується правлячою соціал-демократичною партією.

Безпорадність вітчизняної науки в даному питанні більш ніж відчутна. Відсутність цілісної концепції розбудови нової України

красномовно говорить сама за себе. Національна наука не має її навіть через чотирнадцять років після здобуття нашою державою незалежності.

Становлення України як самостійної держави з усією гостротою ставить питання про теоретичне обґрунтування її розвитку. Адже, ставши на шлях незалежності, Україна лише в найбільш загальних рисах визначила, куди йти, і ще менше – як це робити. Досі немає концептуального бачення саморозгортання соціального організму країни, не створено світоглядних основ суспільного розвитку, що вкрай негативно позначається на визначенні національної стратегії, на самій практиці розбудови держави, проведенні соціально-економічних реформ. Не визначившись із власним баченням шляхів розвитку, Україна не зможе стати на шлях динамічних та ефективних соціально-економічних перетворень, які мали б цілісний характер. Такі реалії вже призвели до значних труднощів на нинішньому перехідному етапі, спровокували поглиблення кризових явищ у суспільстві, спричинили швидке зубожіння людей, що вивело їх на Майдан у грудні 2004 року.

Аналіз показує, що пояснення бифуркаційного характеру сучасних суспільних процесів слід шукати у Всесвіті, виводом якого є об'єктивною причиною, що обумовлює глобальний струс культурно-історичного світу. Геологічний процес – це така тотальна реальність, у якій знімаються, якщо скористатися філософською мовою, обидві названі вище тенденції суспільного розвитку. У ході цього процесу перебудовується сама основа другої природи. Людство починає розвиватися на своїй власній основі. І завдання філософії – зрозуміти характер змін, що нині відбуваються, для того щоб виробити адекватний їм характер мислення і поведінки суб'єкта історії, адекватний і перспективний для умов третього тисячоліття.

Ми ж сьогодні є не тільки свідками якісного зрушення в саморозгортанні Всесвіту, але й безпосередніми учасниками того, як універсум прокладає собі якісно інший шлях розвитку, що для нас обернеться новим типом цивілізації. При цьому зрозуміло, що ми водночас є тільки свідками і учасниками процесу зродження унікальної мегасистеми планетарного організму, із поки ще невідомими нам властивостями. Його формування прямо пов'язане з ноосферичним вибухом, що прогнозується багатьма дослідниками. Ми повинні до нього готуватися, щоб не бути захопленими зенацька. Це в стратегічному плані.

Наукове видання

Бех Володимир Павлович
Гашенко Андрій Вадимович

Фірма в дискурсі організаційної ідеї

Монографія

Директор видавництва Р.В. Кочубей.
Головний редактор В.І. Кочубей.
Технічний редактор Н.Ю. Курносова.
Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус.
Комп'ютерна верстка Д.І. Іовенко, О.В. Бердинських

ТОВ «ВТД «Університетська книга».
40030, м. Суми, вул. Кірова, 27.
E-mail: publish@book.sumy.ua

Відділ реалізації:
тел./факс: (0542) 21-26-12, 21-13-57;
e-mail: info@book.sumy.ua

Підписано до друку 29.11.05
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура Скулбук. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 21,85. Обл.-вид. арк. 22,08.
Тираж 500 прим. Замовлення № 2374

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 489 від 16.06.2001

Надруковано відповідно до якості наданих діапозитивів
у ПП Семісал О.В.
Україна, м. Харків, вул. Академіка Проскури, 11